

УДК 339.9-332.1

В. В. Гоблик,
д. е. н., доцент, Мукачівський державний університет, м. Мукачево

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

V. Hoblyk,
doctor of economic sciences, associate professor, Mukachivskiy state university, Mukachevo

PRINCIPLES OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF CROSS-BORDER REGIONS OF UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION

У статті виявлено відмінності між різними видами транскордонних регіонів, що знаходяться на зовнішніх кордонах України, визначено принципи формування транскордонних регіонів на кордоні між Україною і ЄС. Автором встановлено, що принципи формування транскордонних регіонів Європейського Союзу знайшли повне застосування у процесі зародження і поглиблення європейської інтеграції нашої держави, зокрема в контексті розвитку транскордонної співпраці та регіональної політики. Відповідно до описаних принципів, встановлено пріоритетні напрями формування транскордонних регіонів між ЄС та Україною: активізація ролі місцевих органів влади, нівелювання негативних ефектів запровадження режиму зовнішнього кордону ЄС, збереження соціально-культурних і гуманітарних зв'язків, ефективне використання ресурсного і економічного потенціалу, розвиток громадянського суспільства.

The article revealed differences between the different types of cross-border regions that are on the external borders of Ukraine defined the principles for the formation of cross-border regions on the border of Ukraine and EU talk. The author found that the principles of cross-border regions of the European Union have found a complete application in the process of formation and deepening of the European integration of our country, in particular in the context of the development of cross-border cooperation and regional policy. According to the principles determined priority areas of cross-border regions between the EU and Ukraine: activation of the role of local authorities, that the negative effects of the implementation of the EU's external border regime, keeping a socio-cultural and humanitarian ties, effective use of resource and economic potential, the development of civil society.

Ключові слова: Європейський Союз, транскордонне співробітництво, прикордонні території, транскордонні регіони, принципи.

Key words: European Union, cross-border cooperation, border areas, cross-border regions, principles.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблематика регіонального розвитку в Україні сьогодні дедалі частіше пов'язується з активізацією транскордонного співробітництва. Переважна частина українських областей межує з прикордонними регіонами інших держав, що робить транскордонну співпрацю дієвим важелем регіонального розвитку нашої держави в умовах глобалізації. Принципи формування та розвитку транскордонних регіонів, до складу яких входять прикордонні території України, диверсифікуються в

залежності від особливостей просторового розташування цих транскордонних регіонів. Зокрема виділяються транскордонні регіони за участю регіонів нових держав — членів ЄС, за участю регіонів держав СНД і морський транскордонний регіон. Для кожного з них домінуючими є власні принципи формування та розвитку. Але найбільш важливими з теоретичної і практичної точки зору є визначення та зміст саме принципів становлення транскордонних регіонів на кордоні України з ЄС.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання становлення та розвитку транскордонно-го співробітництва вже протягом тривалого часу є предметом уваги науковців. Теоретичним і практичним питанням транскордонного співробітництва, присвячені праці таких провідних дослідників, як П. Біленький, І. Будкін, І. Вахович, М. Долішній, С. Кіш, М. Мальська, Н. Мікула, Ю. Макогон, В. Пила, І. Чучка, І. Тимечко, І. Школа, М. Янків та ін.

Водночас мало дослідженими є встановлення принципів формування та розвитку транскордонних регіонів, до складу яких входять прикордонні території України та Європейського Союзу.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення засадничих принципів функціонування та розвитку транскордонних регіонів сформованих за участю прикордонних територій України та держав-членів ЄС та розгляд напрямів їх формування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відмінність між різними видами транскордонних регіонів, що знаходяться на зовнішніх кордонах нашої держави, виявляється у принципах формування відповідних транскордонних регіонів. Адже "транскордонні регіони — це території, на яких проживають спільноти людей, тісно пов'язаних різнобічними стосунками, але розділених кордонами... Вони стикаються з ідентичними соціально-економічними, соціально-культурними, політичними і законодавчими проблемами" [1]. Це зумовлює відмінності у принципах формування та функціонування транскордонних регіонів на кордонах з різними державами, оскільки ці принципи змінюються відповідно до наявних проблем та ментально-психологічних характеристик населення кожної з прикордонних територій.

І хоча засадничі принципи регіонального розвитку для різних видів транскордонних регіонів залишаються незмінними, все ж диференціація, пов'язана з локалізацією відповідних регіонів, має своє місце. У науковій літературі виділяється три основні види транскордонних регіонів, до яких входять прикордонні території України:

1. За участю регіонів нових держав — членів ЄС.
2. За участю регіонів держав СНД.
3. Морський транскордонний регіон.

Для транскордонних регіонів, створених на кордоні України з державами ЄС, засадничими при їхньому становленні та функціонуванні є принципи еволюційності, субсидіарності, дифузності, компліментарності, конвергентності та історичності.

Принцип еволюційності означає, що транскордонні регіони, які охоплюють сусідні території України та держав ЄС, повинні формуватися не "згори", на основі політичної волі чи суб'єктивних прагнень керівників відповідних держав та регіонів. Вони повинні розвиватися на еволюційних засадах, шляхом поступового становлення в прикордонних регіонах нашої держави основних елементів інституційного середовища, які забезпечують високий рівень ефективності регіональної політики країн-членів ЄС. Це стосується як інституційно-правових засад функціонування регіональних господарських комплексів і транскордонних ринків, так і адміністративно-управлінських, організаційних та суспільно-психологічних елементів інституційного середовища прикордоння.

Принцип субсидіарності забезпечує передачу на вищій щабель управлінської ієрархії регіону лише тих адміністративних функцій, які не можуть бути достатньо ефективно виконаними на базовому щаблі. Відтак, він є основним у формуванні дієвої моделі транскордон-

ної співпраці на рівні органів місцевого самоврядування, які в державах ЄС відіграють ключову роль при становленні та функціонуванні транскордонних регіонів. Без застосування принципу субсидіарності прикордонні адміністративно-територіальні одиниці України не зможуть розвивати всього спектру транскордонних взаємозв'язків зі своїми відповідниками із сусідніх країн ЄС, оскільки стикатимуться з постійним дефіцитом фінансових ресурсів та управлінських повноважень. А це, у свою чергу, залишатиметься вагомим бар'єром на шляху формування транскордонних регіонів між Україною та країнами ЄС.

Принцип дифузності означає, що транскордонне співробітництво повинне виконувати роль нівелювання достатньо жорсткого впливу зовнішніх кордонів ЄС, зокрема, в контексті створення своєрідних "дифузних зон" на прикордонних територіях, які забезпечуватимуть спрощення руху товарів і послуг в українсько-польському, українсько-словацькому, українсько-угорському та українсько-румунському транскордонних регіонах. Використання цього принципу дасть змогу налагодити механізми транскордонної співпраці в контексті гармонізації інституційного та соціально-економічного середовищ прикордонних регіонів країн України та ЄС, які в майбутньому можна буде застосовувати і на загальнодержавному щаблі європейської інтеграції України.

Принцип компліментарності покликаний унеможливити появу деструктивних ефектів у транскордонній співпраці України з державами ЄС, викликаних загостренням конкуренції та економічних суперечностей. Згідно з цим принципом в транскордонних регіонах між Україною та ЄС повинне переважати партнерство господарюючих суб'єктів, яке спиратиметься на транскордонну спеціалізацію кожної зі сторін відповідно до їх ресурсного забезпечення та міжнародного поділу праці. У цьому разі функціонування транскордонного регіону матиме надійні перспективи стратегічного розвитку, оскільки всі його учасники будуть інтегровані в цілісну систему соціально-економічних та суспільно-психологічних взаємовідносин.

Принцип компліментарності доповнюється принципом конвергентності, за яким співробітництво у транскордонному регіоні повинно супроводжуватися поступовим зближенням рівнів економічного розвитку та соціальних стандартів життя населення по обидва боки кордону, а також на рівні субрегіональних утворень у межах кожного транскордонного регіону. Застосування цього принципу в транскордонному співробітництві України з державами ЄС покликане сприяти підвищенню ефективності функціонування вітчизняних суб'єктів господарювання на регіональному рівні, розвитку в прикордонних областях України виробничої, комунальної та соціальної інфраструктури, адаптації на український ґрунт європейських стандартів ведення бізнесу, а також залученню в економіку прикордонних регіонів нашої держави інновацій і новітніх технологій з країн ЄС.

Принцип історичності виявляється у відродженні в транскордонних регіонах тих історичних форм співпраці та соціально-культурної взаємодії мешканців прикордоння України й сусідніх із нею держав ЄС, які існували упродовж тривалого історичного періоду і були штучно перерваними після встановлення "залізної завіси" на зовнішніх кордонах СРСР. Цей принцип також означає, що транскордонна співпраця між українськими регіонами та регіонами країн ЄС не має на меті інтегрувати в одне ціле різні за своєю цивілізаційною сутністю соціально-економічні системи, навпаки, вона покликана повернути в лоно європейської цивілізації ті території, які були вирвані з європейського історичного контексту під час проведення довготривалого соціалістичного експерименту.

Крім того, до принципів формування транскордонних регіонів за участю прикордонних територій України та держав ЄС слід також віднести низку принципів, які лежать в основі регіональної політики ЄС, зокрема: децентралізації (перерозподілу владних повноважень та бюджетних ресурсів на користь регіонів з метою вирівнювання економічного розвитку та досягнення політичної стабільності), партнерства (співробітництва між суб'єктами управління різних адміністративно-територіальних органів), програмування (розробки стратегій регіонального розвитку з урахуванням пріоритетних довгострокових і короткотермінових цілей), концентрації (зосередження зусиль регіональної політики на ключових напрямках розвитку відповідних територій) та додатковості (додаткового фінансування регіональних проектів, підтримуваних ЄС, з місцевих бюджетів) [2].

Відповідно до вищеприписаних принципів, пріоритетними напрямками формування транскордонних регіонів між Україною та ЄС є:

- активізація ролі місцевих громад по різні боки кордону з метою вирішення транскордонних проблем локального характеру, а також налагодження взаємовигідного та ефективного співробітництва між органами місцевого самоврядування України і сусідніх з нею держав-членів ЄС;

- нівелювання негативних ефектів запровадження режиму зовнішнього кордону ЄС (введення віз, ускладнення процедури перетину кордону, наявність митних тарифних і нетарифних обмежень тощо), які супроводжуються активізацією контрабанди, нелегальної трудової міграції та інших соціально-економічних проблем на східному кордоні ЄС;

- збереження соціально-культурних і гуманітарних зв'язків між мешканцями прикордонних територій, що знаходяться по різні боки кордону (реалізація наукових та освітніх програм, передача досвіду підготовки до членства в ЄС, експорт ринкових і демократичних інститутів тощо);

- підвищення ефективності використання наявного у транскордонному регіоні ресурсного та економічного потенціалу (реалізація спільних інвестиційних проектів, співпраця у втіленні в життя транскордонних програм континентального значення, наприклад Євро-2012 тощо);

- розвиток громадянського суспільства як основи для становлення демократії і ринкової економіки, підвищення якості людського капіталу та адаптації країн, що не є членами ЄС, до системи європейських цивілізаційних цінностей і культурної спадщини ЄС.

ВИСНОВКИ

Принципи формування та розвитку транскордонних регіонів, до складу яких входять прикордонні території України, диверсифікуються в залежності від особливостей просторового розташування цих транскордонних регіонів. Зокрема, виділяються транскордонні регіони за участю регіонів нових держав-членів ЄС, за участю регіонів держав США і морський транскордонний регіон. Для кожного з них доміантними є власні принципи формування та розвитку.

Для транскордонних регіонів за участю прикордонних територій держав ЄС, характерними при становленні є принципи еволюційності, субсидіарності, дифузності, компліментарності, конвергентності та історичності. Водночас для всіх транскордонних регіонів універсальними принципами становлення та розвитку можна вважати принципи демократичності, децентралізації, інституціоналізації, пропорційності, стратегічності та конкурентоспроможності.

Ці принципи лежать в основі функціонування не лише тих транскордонних регіонів, до складу яких вхо-

дять прикордонні території України, але й активно використовуються в регіональній політиці ЄС і при формуванні транскордонних регіонів на його внутрішніх кордонах.

Література:

1. Мікула Н.А. Національна доповідь "Сучасний стан та перспективи розвитку транскордонного співробітництва в Україні" (основні положення проекту) / Н.А. Мікула, В.В. Толкованов // Регіональна економіка. — 2010. — № 3 (57). — С. 12.

2. Посібник з транскордонного співробітництва. — Ужгород: АРР Закарпаття, 2005. — С. 13.

References:

1. Mikula, N. A. (2010), "National report "Current condition and aspects of transborder cooperation in Ukraine" (the main provisions of the draft)", *Regional'na ekonomika*, vol. 3 (57), pp. 12.

2. ARR Zakarpattya (2005), *Posibnyk z transkordnonoho spivrobitnytstva* [Guide of the cross-border cooperation], ARR Zakarpattya, Uzhhorod, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2015 р.

АГРОСВІТ

www.agrosvit.info

Передплатний
індекс: 23892

**ЖУРНАЛ
ВИХОДИТЬ
24 РАЗИ
НА РІК**

Журнал «АГРОСВІТ» включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з **ЕКОНОМІКИ**

(постанова Президії ВАК України від 27 травня 2009 р. № 1-05/2)

Тел: (044) 223 26 28, 537 14 33, 537 14 32
Тел/факс: (044) 458 10 73
E-mail: economy_2008@ukr.net